Vasile Voiculescu sau redescoperirea tradiției

Gheorghe GLODEANU

*Les recueils de vers de Vasile Voiculescu (**Poezii** [Poésies], 1916, **Din ţara zimbrului** [Du pays du bison], 1918, **Pârgă**, 1921, **Poeme cu îngeri** [Poèmes aux anges], 1927, **Destin** [Destin], 1933, **Urcuş** [Ascension], 1937, **Întrezăriri** [Coups d'oeil], 1939) représentent les différentes étapes d'une géographie lyrique qui touchera ses vraies hauteurs dans le volume **Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de V. Voiculescu** [Les Derniers Sonnets de Shakespeare en traduction imaginaire par V.Voiculescu] (1964). Dans une littérature qui tente de se synchroniser le plus rapidement possible avec les dernières expériences de la littérature européenne, l'auteur de **Zahei orbul** [Zachée l'aveugle] a le courage de détourner ses yeux, préférant les sources consacrées de la poésie. La tradition de l'entre-deux-guerres – à laquelle appartient également V. Voiculescu – doit être comprise différemment du thésisme narratif du début du XXe siècle, qui confond l'éthique et l'ethnicité avec l'esthétique. Le courant orthodoxe autour de la revue Gândirea [La pensée] aborde le modernisme à travers les renouvellements identifiables dans le domaine de la versification et du langage lyrique, même si ses sources d'inspiration restent traditionnelles.*

Mots-clés: tradition, grâce divine, inspiration biblique, anges, poèmes religieux, Jésus, Le jardin Gethsémani

Volumele de versuri ale lui Vasile Voiculescu (*Poezii*, 1916, *Din ţara zimbrului*, 1918, *Pîrgă*, 1921, *Poeme cu îngeri*, 1927, *Destin*, 1933, *Urcuş*, 1937, *Întrezăriri*, 1939) constituie etapele distincte ale unei geografii lirice care va atinge adevăratele ei culmi în *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de V. Voiculescu* (1964). Într-o literatură care încearcă o sincronizare cît mai grabnică cu experienţele de ultimă oră ale literaturii europene, autorul lui *Zahei orbul* are curajul să îşi întoarcă privirile înapoi, preferînd izvoarele consacrate ale poeziei. Tradiţionalismul interbelic – în sfera căruia se înscrie şi V. Voiculescu – trebuie însă înţeles altfel decît tezismul sămănătorist de la începutul veacului XX, care confunda eticul şi etnicul cu esteticul. Curentul ortodoxist apărut în jurul revistei „Gîndirea" se apropie de modernism prin înnoirile promovate în sfera versificaţiei şi a limbajului liric, chiar dacă sursele sale de inspiraţie rămîn cele tradiţionale.

Puternica legătură cu spiritualitatea satului, *caracterul anteic* al liricii lui V. Voiculescu (1884-1963) se poate constata încă din volumul de debut intitulat

BDD-A28345 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:48 UTC)

Poezii (1916). Scriitorul se formează la şcoala lui Vlahuţă şi a lui Coşbuc, fapt ce explică ecourile semănătoriste din perioada anilor de ucenicie. Adesea, poezia ia forma unui pastel sau se transformă într-o veritabilă monografie a vieţii satului, din versuri răzbătînd un anumit elogiu al stărilor patriarhale (*Casa noastră, Glas de clopot, Haiducul, Bătea la poarta cerului, Doina şi iar doina*). În ciuda influenţelor străine, volumul conţine o serie de teme şi motive specifice liricii voiculesciene, care vor dobîndi amploare în cărţile de mai tîrziu. Din această perspectivă, creaţii precum *Magii, Pe cruce* sau *Părinte* prefigurează universul *Poemelor cu îngeri*. Poetul se găseşte încă în căutarea propriului său drum şi este preocupat să îşi circumscrie viziunea despre artă. Sub acest aspect, rămîne semnificativ poemul cu valoare programatică intitulat *Poezia*. Izvorul artei este identificat în prezenţa harului divin şi în experienţele existenţiale acumulate îndeosebi la vîrsta mitică a copilăriei: „Cerească floare, albă, strălucită, / Cu blînd miros de rai e Poezia. / Sămînţa ei de îngeri e zvîrlită / Şi brazdă caldă-i e copilăria”.

Poemele reunite în volumul *Din ţara zimbrului* (1918) au o puternică încărcătură patriotică. Ele au fost inspirate de tragicele evenimente ale primului război mondial, la care autorul a participat în calitate de medic militar. Experienţa dramatică trăită de poetul-combatant şi medic este asemănătoare cu cea zugrăvită de Camil Petrescu în *Ciclul Morţii*. Refuzînd inflexiunile moderniste, tonalitatea acestor poeme se înscrie însă într-o altă direcţie, cea trasată în volumul *Ostaşii noştri* de Vasile Alecsandri şi de *Cîntecele de vitejie* ale lui George Coşbuc. Ca şi în cazul acestora din urmă, războiul este prezentat din perspectiva combatantului, a omului simplu. Poeme precum *Era o zi de bătălie, Şase cruci, La cheia Buzăului, Mormîntul stegarului, Popa din Dealul Sării, Cînd a fost să moară Neculuţ* surprind scene semnificative din timpul războiului, relevînd, în acelaşi timp, eroismul şi dragostea de ţară a soldaţilor anonimi.

Desprinderea de modelele străine are loc o dată cu volumul *Pîrgă* (1921), al cărui titlu devine simbolic, sugerînd maturizarea artistică deplină a poetului. Deja G. Călinescu a remarcat faptul că, în ciuda unor stîngăcii, acum „începe faza propriu-zis literară a poeziei lui V. Voiculescu”. Inventariind marile teme ale volumului („priveliştile agreste şi muncile patriarhale, anotimpurile, cîmpurile, apele şi munţii”, tablourile „solemne, biblice”), reputatul critic îi reproşează poetului excesul de imagini şi abuzul de expresii dialectale. (Călinescu, 1982: 881) Persistenţa unor poezii de război precum *Din zile de durere, Orfanii ţării, Steagul* reprezintă o reminiscenţă a volumului precedent. Adevărata tonalitate a cărţii o conferă însă pastelurile precum *Apus de soare, Amurg pe lac, Amurgul, Icoane de toamnă*. Acestora li se adaugă o serie de meditaţii asupra efemerităţii condiţiei umane (*Destinul, Poveste, Spectrul vieţii*), versuri ce apropie lirica lui V. Voiculescu de cea a lui Tudor Arghezi şi de cea a lui Lucian Blaga. Tot mai mult îşi face resimţită prezenţa şi lirica erotică, dar profilul autentic al poetului se desprinde, cu predilecţie, din poemele de inspiraţie biblică (*În Grădina Ghetsemani, Dezlegare, Îngerul Nădejdii, Din cîtetrele daruri*), prin care, în mod

BDD-A28345 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:48 UTC)

treptat, V. Voiculescu se impune drept cel mai important poet religios de la noi. Îndeosebi poemul *În Grădina Ghetsemani* constituie una dintre cele mai reuşite poeme de inspiraţie religioasă purtînd semnătura lui V. Voiculescu. Punctul de plecare al creaţiei se găseşte în operele celor patru evanghelişti: Matei, Marcu, Luca şi Ioan. Momentul rugăciunii în Grădina Ghetsemani are loc în noaptea ce a precedat arestarea lui Iisus de către soldaţii romani, conduşi aici de către trădătorul Iuda. Evenimentul este prezentat astfel în *Evanghelia* după Luca (22, 39-46): „Şi, ieşind, s-a dus după obicei în Muntele Măslinilor, şi ucenicii L-au urmat. Şi cînd a sosit în acest loc, le-a zis: Rugaţi-vă, ca să nu intraţi în ispită. Şi El S-a depărtat de ei ca la o aruncătură de piatră, şi îngenunchind, Se ruga, zicînd: Părinte, de voieşti, treacă de la Mine acest pahar. Dar nu voia mea, ci voia Ta să se facă. Iar un înger s-a arătat Lui şi-L întărea. Iar El, fiind în chin de moarte, mai stăruitor Se ruga. Şi sudoarea Lui s-a făcut ca picături de sînge care picurau pe pămînt. Şi, ridicîndu-se din rugăciune, a venit la ucenicii Lui şi i-a aflat adormiţi de întristare”. Excelent cunoscător al textelor religioase, poetul sintetizează informaţiile acumulate din cele patru evanghelii, dînd naştere unei creaţii profund originale. Fapt semnificativ, V. Voiculescu nu narează evenimentele biblice, deşi acestea se dovedesc de un intens dramatism. Pentru autorul *Poemelor cu îngeri* poezia înseamnă, ca şi pentru Arghezi, un suprem act de esenţializare, de concentrare, dar şi de sugestie. Ca urmare, Voiculescu nu trimite atît la nişte evenimente ce se presupun a fi cunoscute, ci insistă pe semnificaţiile profunde ale acestora. Autorul nu este interesat nici de descrierea reacţiilor ucenicilor lui Iisus, ale căror fapte, adesea surprinzătoare, trădează limitele condiţiei lor umane. V. Voiculescu este preocupat de zugrăvirea eroului exemplar care este Iisus, de relevarea zbuciumului interior al acestuia.

Episodul rugăciunii din Grădina Ghetsemani se dovedeşte semnificativ deoarece el marchează începutul celei mai dramatice perioade din scurta biografie terestră a lui Iisus. Este vorba de o succesiune de evenimente tragice – în realitate tot atîtea probe cu valoare iniţiatică – care vor culmina cu jertfa supremă de pe cruce. Pentru a putea conferi mai mult dramatism versurilor sale, V. Voiculescu nu se opreşte doar la momentul rugăciunii, ci concentrează mai multe episoade biblice, cum ar fi: rugăciunea din Grădina Ghetsemani, patimile crucificării şi prezentarea naturii după moartea eroului-exemplar. Poetul insistă pe revelarea dramei lăuntrice trăite de către Iisus, o sfîşiere generată de originea sa dual㠹 de conflictul dintre natura sa divină şi limitele condiţiei sale umane: „Isus lupta cu soarta şi nu primea paharul… / Căzut pe brînci în iarbă, se-mpotrivea întruna. / Curgeau sudori de sînge pe chipu-i alb ca varul / Şi-amarnica-i strigare stîrnea în slăvi furtuna”. Fapt semnificativ, poetul i se adresează unui cititor iniţiat, care a asimilat textele biblice. De altfel, cheia receptării exacte a poemului se găseşte tocmai în cunoaşterea în profunzime a *Evangheliilor*.

Primul catren insistă pe zugrăvirea planului terestru, pe lupta eroului exemplar cu moartea, cu limitele propriei sale condiţii. Privind lucrurile din perspectiva

BDD-A28345 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:48 UTC)

efemerităţii condiţiei umane, angoasa resimţită în faţa sfîrşitului inexorabil pare firească. „Lupta cu soarta” de care vorbeşte V. Voiculescu reprezintă, în esenţă, o luptă cu limitele naturii umane. Pentru a sugera dramatismul acestei confruntări interioare, poetul utilizează o serie de termeni cu o evidentă încărcătură metaforică. Astfel, expresia „Curgeau sudori de sînge” dezvăluie natura umană a personajului. Sîngele întruchipează lichidul magic al vieţii, dar el anunţă şi iminenţa sacrificiului. Alternanţa dintre planul uman şi cel divin se realizează, printre altele, şi printr-un joc cromatic. Culoarea roşie se găseşte într-un vădit contrast cu paloarea feţei. „Chipu-i alb ca varul” întruchipează puritatea, dar sugerează, în acelaşi timp, şi natura divină a personajului. Un alt simbol biblic ce apare deja în primul catren al poemului este cel al paharului. Acest pahar metaforic la care se fac referiri de trei ori în timpul rugăciunii din Grădina Ghetsemani devine o întruchipare a condiţiei umane. De altfel, în textele biblice, simbolismul cupei trimite, înainte de toate, la destinul uman. Omul îşi primeşte soarta din mîinile lui Dumnezeu sub forma unei cupe sau ca şi conţinut al acesteia. Cînd Iisus vorbeşte de paharul pe care trebuie să-l bea (Matei 20, 21-22) şi de cel de care cere să fie absolvit (Matei 36, 39-44), el nu desemnează astfel doar moartea sa ci, într-o manieră mai generală, destinul pe care Tatăl ceresc i l-a desemnat şi pe care el îl acceptă în cunoştinţă de cauză. Ultimul vers al stofei de debut trimite la natură care, la fel ca în lirica romantică, participă la zbuciumul lăuntric al personajului: „Şi-amarnica-i strigare stîrnea în slăvi furtuna”.

Iisus devine un simbol, un erou mesianic, deoarece are conştiinţa misiunii sale, ştie că trăieşte sub semnul destinului ce i s-a hărăzit. Zugrăvind lupta omului cu soarta potrivnică, poetul prezintă măreţia unui personaj aflat într-o situaţia-limită a existenţei sale. Imaginea este picturală, împrumutată parcă de pe icoanele bisericeşti. Versul „Isus lupta cu soarta şi nu primea paharul…” devine emblematic pentru întreaga creaţie, rezumînd conflictul dramatic al poemului şi anticipînd finalul strofei a treia: „Dar fălcile-ncleştîndu-şi, cu ultima putere / Bătîndu-se cu moartea uitase de viaţă”.

Toate gesturile zugrăvite de V. Voiculescu dobîndesc o încărcătură simbolică, trimiţînd la fapte precise din textul biblic. Astfel, strofele a doua şi a treia amplifică suferinţele psihice zugrăvite în prima, adăugîndu-le şi îngrozitoarele suplicii fizice îndurate la Locul Căpăţînii, „care evreieşte se zice Golgota”*:* „O mînă ne-ndurată, ţinînd grozava cupă, / Se cobora-mbiindu-l şi i-o ducea la gură… / Şi-o sete uriaşă sta sufletul să-i rupă… / Dar nu voia s-atingă infama băutură”. Lupta dramatică dintre trupul efemer şi sufletul nemuritor ia sfîrşit cu victoria naturii divine, conflictul relevînd măreţia personajului exemplar. În paralel cu sugestia dramatică a răstignirii, poetul insistă pe reacţia oamenilor care, în loc să atenueze supliciul, îl amplifică prin răutatea şi lipsa lor de înţelegere. Astfel, din *Evanghelia* după Matei aflăm: „Şi venind la Locul Căpăţînii numit Golgota I-au dat să bea vin amestecat cu fiere; şi gustînd nu a voit să bea” (Matei 27, 33-34). La acest episod face apel poetul în versurile: „În apa ei verzuie jucau sterlici de miere / Şi sub veninul

BDD-A28345 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:48 UTC)

groaznic simţea că e dulceaţă". Tot la tragicul episod al răstignirii se referă şi consemnarea evanghelistului Ioan: „Şi era acolo un vas plin cu oţet; iar cei care Îl loviseră, punînd în vîrful unei trestii de isop un burete înmuiat în oţet, l-au dus la gura Lui. Deci după ce a luat oţetul, Iisus a zis: Săvîrşitu-s-a. Şi plecîndu-Şi capul, Şi-a dat duhul" (Ioan 19, 29-30).

Dacă în primele trei strofe decorul este înfăţişat doar incidental, în schimb, strofa a patra prezintă exclusiv reacţia naturii la teribilul eveniment al morţii lui Iisus: „Deasupra fără tihnă, se frămîntau măslinii, / Păreau că vor să fugă din loc, să nu-l mai vadă… / Treceau bătăi de aripi prin vraiştea grădinii / Şi uliii de seară dau roată după pradă". Textul are, şi de această dată, o vădită încărcătură simbolică, „uliii de seară" ce se rotesc după pradă alcătuind nişte întruchipări ale morţii. Simbolistica utilizată în această strofă are însă un caracter bivalent, în sensul că „bătăile de aripi" ce treceau prin „vraiştea grădinii" mai sugerează şi natura divină a lui Iisus, victoria sa definitivă asupra efemerei condiţii terestre.

Anul 1927 marchează apariţia celui mai reprezentativ volum antum al lui V. Voiculescu. Intitulat *Poeme cu îngeri*, acesta exprimă puternica adeziune a poetului la ortodoxism. Sub raport tematic, lucrarea continuă universul specific al liricii voiculesciene, anticipat în *Poezii* şi impus, mai ales, prin *Pîrgă*. Peisajul zugrăvit este unul sălbatic, primordial. Tabloul este spiritualizat şi se caracterizează prin abundenţa de imagini şi bogăţia metaforică. În acest sens, poeme precum *Toamna* sau *Noapte de martie* rămîn edificatoare. Pornind de la topografia tradiţională a satului românesc, V. Voiculescu creează o geografie mitologică pe care o va popula cu un impresionant număr de îngeri, aşa cum se întîmplă în *Îngerul din odaie, Înger amînat* sau în *L-am lăsat de-a trecut*. Deja G. Călinescu a remarcat caracterul iconografic al acestor poeme împînzite „cu figuri şi scene biblice (*Magii, Botezul, Iisus pe ape, Cina cea de taină*)". (Călinescu, 1982: 883) Coborîţi parcă de pe icoanele populare, îngerii lui V. Voiculescu sînt nişte purtători ai mesajului divin: „L-am cunoscut de cum l-am zărit: / Trimis înadins de soartă, / Mi-a trecut pe la poartă / Şi nu s-a oprit. / Era cu părul ca aurora, / Aripile, cu pene de lumină, / Lînced le tîra la picioarele tuturora, / Prin pulbere şi tină. / Suia din prăpăstii? Cobora din stînci? / Acoperit de mister, / Cădeau peste el umbre mari şi-adînci, / Ca peste toţi cei ce vin din cer" (*L-am lăsat de-a trecut*). Scenelor biblice tratate uneori în mod liber li se adaugă tendinţa reconstituirii unei mitologii autohtone şi necesitatea comunicării cu strămoşii, sugerîndu-se astfel ideea permanenţei (*Dochia, Decebal, Tudor, Pe decindea Dunării*). Chiar dacă poezia religioasă a lui V. Voiculescu formează, în esenţă, o meditaţie asupra condiţiei umane, ea prezintă şi o serie de particularităţi distincte faţă de lirica filosofică a lui Tudor Arghezi. Spre deosebire de autorul *Psalmilor* care este torturat de incertitudini şi pentru care cerul rămîne mut, la Voiculescu se manifestă o supunere necondiţionată la divin care exclude ideea revoltei. O atenţie deosebită merită şi poemul *Coboară cuvintele*, poezie programatică ce pune problema raportului dintre fondul conceptual al liricii şi ilustrarea acestuia prin imagini cu o evidentă valoare

BDD-A28345 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:48 UTC)

explicativă: „De-acolo, din pajiştea de aur a durerii, / Unde gîndurile pasc în turme neştiute, / Smulse din florile tainei şi iarba tăcerii, / Coboară cuvintele, negre mieluşele mute”.

Volumele următoare (*Destin*, 1933, *Urcuş*, 1937, *Întrezăriri*, 1939) marchează abandonarea treptată a versului alb şi reîntoarcerea la versificaţia tradiţională. Marea atenţie acordată prozodiei duce la rafinarea expresiei poetice, anticipînd perfecţiunea formală a sonetelor. În paralel, valenţelor plastice ale creaţiei li se substituie cele muzicale. O anumită schimbare de optică se manifestă şi în tematică, prin importanţa mai mare acordată liricii erotice şi meditaţiei asupra trecerii inexorabile a timpului. Apărute postum, *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de V. Voiculescu* (1964) întregesc un univers liric inspirat din bogatele tradiții și credințe ale poporului român.

Bibliografie:

Biblia sau Sfânta Scriptură. 1997. Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a preafericitului părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului Sinod, București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române

Călinescu, G. 1982. *Istoria literaturii române. De la origini pînă în prezent*. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Editura Minerva

Voiculescu, V. 1983. *Poezii*, vol. I-II, Ediție și prefață de Liviu Grăsoiu, Tabel cronologic de Ion Voiculescu și Liviu Grăsoiu, București: Editura Minerva

BDD-A28345 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:48 UTC)